

Tijekom pola stoljeća braka **MILENA LIPOVAC** prenosila je svoj vječiti optimizam na supruga, suptilnog i decentnog umjetnika Vaska Lipovca, a danas joj je jedina želja sačuvati sva njegova djela

napisala DIANA ŠETKA
fotografije SAŠA BURIĆ I OBITELJSKI ALBUM

Tiha pratilja kroz more života

Umjetnik u svom atelijeru gdje je s užitkom radio po cijele dane (1). 'Biciklisti' Vaska Lipovca 'provozali' su se i po Splitu (2)

Divno je predivno! Osjećam se kao u našem dnevnom boravku – rekla je na otvorenju retrospektivne izložbe Vaska Lipovca lani u rujnu u Galeriji Klovićevi dvori njegova 83-godišnja supruga Milena. Iako je s tim iznimnim hrvatskim umjetnikom bila u braku skoro pola stoljeća pa jako dobro poznaje njegov rad, i nju je ganulo kad je vidjela na jednom mjestu 250 radova od kojih su mnogi prvi put predstavljeni u javnosti. Još ju je više dirnulo što je izložba zbog iznimnog interesa produljena skoro dva mjeseca, do 25. veljače. Jer iza svake izložene skulpture, slike ili crteža krije se djelić njihova života: s njegove strane posvećenog umjetnosti, a s njene kući, trojici sinova, svakodnevnim obvezama. On je bio njena ljubav, a ona njegova tiha pratilja, najveći oslonac i glas pun optimizma kad bi ga obuzela malodušnost, sve do srpnja 2006., kad ih je njegova smrt razdvojila.

- Vasko mi jako nedostaje. Da, naša djeca su uz mene, ali ona tu prazninu ne mogu ispuniti. Vrlo često odem u njegov atelijer koji je obožavao i odmah se zaputim u prostor u kojem je stvarao, jer me tamo svaki detalj podsjeća na njega – govori ta mirna, tiha i odmjerena žena koja ima još samo jednu želju - sačuvati ostavštinu i sjećanje na voljenog supruga.

Kad govori o njihovim počecima, oči joj se djevojački zacakle. Svog nekoliko godina starijeg Vaska upoznala je jednog prosinačkog dana krajem pedesetih, u tijeku priprema za proslavu Nove godine i prijateljeve promocije, na tadašnjem Trgu Republike u Zagrebu. Studirala je pravo, a on je već diplomirao i usavršavao se u majstorskoj radionici Krste Hegedušića, što mu je bilo toliko važno kao da je primljen u Akademiju znanosti i umjetnosti. Bili su lijep i skladan par, a povezivalo ih je more. Splićanka Milena, tada Matas, bila je jedino dijete svojih roditelja, a Vasko Lipovac potjecao je iz ugledne, velike i sve do Drugog svjetskog rata imućne obitelji u Kotoru.

- Oženili smo se 1959. i otišli u podstanare. Nisu to bila laka vremena. Vasko je nakon kratke epizode s apstrakcijom zapao u stvaralačku krizu i ta stagnacija trajala je nekoliko godina. Naime, nakon što je završio usavršavanje, našao se na početku. Imao je znanje, ali ne i posao, i tražio je svoj put. No s druge strane, kao vrlo ozbiljan i marljiv čovjek nije se libio bilo kakvog posla. A ja sam mu govorila da će sve biti dobro. Znate, mi Dalmatinci imamo neki nonšalanti optimizam u sebi i stalno govorimo kako će sve ispasti dobro.

Prvih podstanarskih stanova Milena Lipovac ne voli se ni sjetiti. Rado govori samo o jednoj velikoj sobi u Savskoj ulici, u stanu djeda publicistkinje i likovne kritičarke Marine Baričević.

- Naš najstariji sin Ranko se rodio 1962., a dvije godine kasnije dobili smo i Marija. Djeca su plakala pa mi je prijašnja gazdarica to spočitnula. Pitala sam je kamo da idem, na što mi je odgovorila da ona to ne zna, ali da tako dalje ne ide jer drugi podstanari trebaju mir. Često sam preko dana s djecom odlazila Vaskovoj sestri i vraćala se navečer kad su trebali ići na spavanje. Kod Marininog djeda nam je pak bilo jako lijepo. Imali smo samo jednu sobu u kojoj smo kuhali, prali, glačali, ali tih tridesetak kvadrata bilo je ispunjeno ljubavlju. Marinini su bili divni, voljeli su našu djecu, bedi-

nerica njenog djeda i meni je znala pomoći. Vasko je u to vrijeme radio kao ilustrator i grafički suradnik. Da bih nam svima nekako olakšala život, s djecom sam otišla u Split.

Nakon što je otišla kući, Vasku su predložili da uzme cimera i tako podijeli troškove. I tako je u tu sobu došao izvjesni Joe, Amerikanac koji je bio na postdiplomskom ispitu.

- Sve u toj sobi su morali dijeliti, pa i bračni krevet, jer drugoga nije bilo – otkriva Milena Lipovac. - Ta nemoguća situacija trajala je nekoliko mjeseci. Nikad nisam Marinu pitala što je bilo s Joeom, ali znam da je Vasku sve to bilo previše.

1

Ljeta su obavezno provodili na moru. Ona bi dio vremena bila kod svojih u Splitu, a on u Kotoru. Tamo je imao veliku kuću, mogao se razmahati pa je puno slikao. Tu kuću, i cijelu njegovu obitelj, Milena Lipovac jako je voljela i poštivala.

- Svekrva mi je bila predivna. Kad sam prvi put išla na viđenje, bila je to prava avantura: brodom sam deset sati putovala do Dubrovnika, tamo smo u luci čekali iz ne znam kojeg razloga još tri, četiri sata, pa tek onda dalje do Kotora. To putovanje trajalo je više od deset sati. A spavala sam sa svekrvom u sobi. Danas to izgleda nestvarno, ali to je živa istina. Kad sam otišla, napisala je mojoj mami pismo: "Draga moja šjora Cvita, ja sam s vašom kćeri puno zadovoljna". Još ga čuvam. Nakon vjenčanja svako smo ljeto dolazili u Kotor i bila sam impresionirana koliko su svi bili prema meni ljubazni, dobri, koliko su se međusobno poštivali, pisali si pisma… Potpuno mi je bilo jasno odakle ta finoća, pedantnost i decentnost koju je u sebi nosio moj suprug.

Slikar Šime Perić, jedan od Lipovčevih prijatelja, ustupio mu je mogućnost da na zajedničkoj parceli u Voćarskom naselju uz još nekoliko umjetnika napravi svoj atelijer s malim stanom.

- Naši prijatelji Vlado Frgić i Berislav Šerbetić napravili su nam projekt, a Vaskova sestra digla je kredit da možemo kupiti blokete i početi graditi. Ali kredit nije bio dovoljan, drugi nismo mogli dobiti, a majstor nas je raznim izlikama zavlačio skoro tri godine… Uglavnom, ta kuća i dalje postoji, i u jako je lošem stanju jer nitko nema novaca da je popravi, a mi smo se 1967. preselili u Split.

Trebalo je to biti privremeno, da se ne plaća podstanarstvo već da se štedi svaki dinar za kuću, no jednog dana, dok su šetali uz more, Vasko Lipovac pitao je svoju suprugu što misli da se zastalno nastane u Splitu. Ona ga je u čudu gledala. Koji Split?! No njezin rodni grad postao je Vasku Lipovcu novi dom. Preseljenje mu je puno značilo jer je imao osjećaj da je prepolovio put do Kotora. Obožavao je Kotor, ali rat je jako teško podnio. Otada do smrti samo je jednom bio u svom rodnom gradu, ali nije otišao u svoju, već u sestrinu kuću, malo se prošetao po rivi i za dva dana se vratio u Split.

Atelijer u kojem se danas čuvaju djela njegova, blizu središta Splita, u zelenilu, koji je dobio na poček plaćanja od deset godina, bio je Vasku Lipovcu život. U njemu se još jednom rodio, kaže Milena Lipovac.

- Odlazio bi ujutro, vraćao se oko 14 sati samo kući na ručak, pa se vraćao u atelijer i radio do 22 sata. Uživao je što može upaliti i ugasiti svjetlo kad poželi, doći u svako doba, i lupati koliko želi da mu to nitko ne zamjeri. Imao je aparat za espresso pa se tu pila najbolja kava nakon što bi pročitao Slobodnu Dalmaciju i zapalio prvu cigaretu. Tada bi si pustio laganu muziku i počeo raditi. U tom atelijeru nastali su i njegovi "Biciklisti".

Erotika mu je bila također velika inspiracija. Znao bi reći da je erotika nešto što čovjeka, ako je normalan, zanima i kad je mlad, ali i kad mu je 75 ili 85 godina. No kad bi njegovu suprugu pitali je li mu ona za taj ciklus bila muza, uzvinula bi: "Ne! Nikako!"

- Dok je crtao kod kuće, pokazivao mi je svaki pokret kistom, ali kad je dobio atelijer, više nisam bila uključena toliko u njegov rad. Nikad mi nije davao povoda za ljubomoru, no volio je pogledati lijepu ženu. Čak se prema nekim pričama u njega zagledala i čuvena kolekcionarka Peggy Guggenheim. Dok je još bio u majstorskoj radionici pojavila se u Zagrebu i jako se zainteresirala za jedan njegov rad još iz studentskih dana, ali neki misle i za njega. Ukratko, željela je otkupiti taj rad i Vasko joj ga je trebao odnijeti u Veneciju, no to je zadovoljstvo prepustio jednom drugom umjetniku koji je kasnije postao njezin veliki prijatelj. Možda je trebao otići. Ali on je naprosto bio takav – marljiv i nenametljiv.

Volio je jako Split, a Split ga je lijepo prihvatio. Počelo je pozivom akademika Krune Prijatelja za izlaganje i njegov rad je odmah primijećen pa je već 1970. dobio nagradu Slobodne Dalmacije. Volio je sport, ali na televiziji. Jednom je, još za studentskih dana, čak otišao i na derbi Dinama i Hajduka, no bila je tolika gužva da to više nije želio ponoviti. Išao je na svaku izložbu na koju je bio pozvan, jer je smatrao da je to izraz poštovanja prema nečijem radu. Imao je sjajan smisao za humor, neponovljivo je pričao viceve, a kad je nakon operacije kralježnice morao hodati sa štakom, znao bi se našaliti na vlastiti račun i reći da je postao hokejaš.

- Vaskovi prvi zdravstveni problemi počeli su 1982. Nakon operacije žuči dobio je cirozu jetre iako nikada nije pio. Liječnici su čak predlagali operaciju, no na kraju se od nje odustalo, ali morao je dva mjeseca ostati u Zajčevoj bolnici i strogo mirovati. Bilo je to vrlo teško i dramatično razdoblje, ali uspio ga je prebroditi. Nakon toga bio je u zavidnoj kondiciji sve do problema s kralježnicom 2002. Nakon operacije pokazalo se da su ti problemi uzrokovani Non-Hodgkinovim limfomom. Nije mi odmah rekao, već je čekao da nalazi to potvrde. Bio je toliko hrabar u svojoj bolesti, neumorno je radio, preselio se iz spavaće sobe u dnevni boravak da normalno sudjeluje u svakodnevici: čuje kad netko dođe, ode, osjeti mirise, sudjeluje u razgovoru. Mislila sam da će ga održati ta golema želja da još nešto napravi. Baš se borio i želio je ozdraviti. Čak je kod jednog majstora naručio drvene okvire za naš bračni krevet. Htio ga je malo povisiti da na njemu može sjediti i slikati. Još nekoliko dana prije smrti je crtao. I ako tako gledam na sve, onda je sretan umro. Okvir za krevet nije dočekao. Majstor ga je donio kad ga više nije bilo i od tuge se rasplakao.

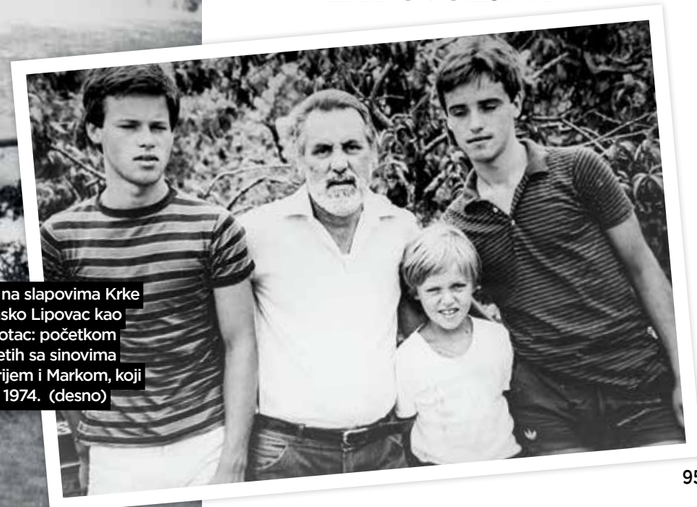
Milena Lipovac udovica je već 12 godina. Naučila se na samoću, ali u mislima je stalno sa svojim suprugom. S njim je jako povezana i preko djela koja je ostavio u nasljeđe. Nema te nedaće koja bi je nagnala da proda bilo što od onoga što je s toliko strasti stvarao cijeli svoj život. Voljela bi samo da može dobiti odgovarajući prostor u koji bi sve to mogla smjestiti i izložiti za javnost. U tome ima i svesrdnu pomoć sinova.

2

Na otvorenju zagrebačke izložbe: umjetnikova udovica sa sinovima Rankom, Markom i Marijem, snahama Ivanom i Anom, unukama Cvitom, Barbarom i Lucijom te unucima Lukom i Ivanom (1). Albumi s fotografijama bude sjećanja i drage uspomene (2). Milena Lipovac (prva slijeva) s prijateljicama u studentskim danima (3)

3

KAD SAM PRVI PUT DOŠLA U KOTOR SVEKRVI NA VIĐENJE, NAPISALA JE MOJOJ MAJCI PISMO: 'DRAGA MOJA ŠJORA CVITA, JA SAM VAŠOM KĆERI PUNO ZADOVOLJNA'

U ljeto 1969. na slapovima Krke (lijevo). Vasko Lipovac kao ponosan otac: početkom osamdesetih sa sinovima Rankom, Marijem i Markom, koji se rodio 1974. (desno)